

ція існує реально. Існує те, що зменшує невизначеність ситуації, вказуючи, яке ймовірне завершення настало. Існують дві підсистеми повідомлення: сигнали інформації можуть бути одночасно спрямовані до конкретно відомих або до великої кількості ймовірних адресатів. Засоби емотивності як різномірні компоненти фольклорного тексту сприяють цілісному засвоєнню інформації, підтримують загострену увагу, активізують мислення людини, викликають напругу почуттів у слухача або читача.

Список використаних джерел

1. Бахтин М. Формы времени и хронотопа в романе / М. Бахтин // Собрание сочинений: в 6 т. – М.: Языки русской культуры, 2012. – Т.3. – С.340-511.
2. Блох М.Я. Проблемы парадигматического синтаксиса: на материале английского языка: автореф. дисс. на соиск. степени доктора филол. н.: спец. 10.02.19 «Теория языка» / М.Я. Блох. – М., 1976. – 33 с.
3. Дубровский Д.И. Информация. Сознание. Мозг. – М.: Высшая школа, 1980. – 327.
4. Кубланов Б.Г. Гносеологічна природа літератури й мистецтва. – Львів: Зб. Львівського ун.-ту, 1988. – 289 с.
5. Літвінчук І.М. Прагматика емотивного тексту: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук / І.М. Літвінчук. – К., 2000. – 231 с.
6. Лоначевський А. Сборникъ пьсеньъ буковинского народа (Изъ матерьяла, доставленнаго Г.И. Купчанкомъ в Юго-Западный отдѣлъ Императорскаго Русскаго Географическаго Общества) / А. Лоначевскій. – Киевъ, 1875. – 314 с.
7. Мягкова Э.Ю. Эмоциональная нагрузка слова и ее проявление в материалах ассоциативного эксперимента / Э.Ю. Мягкова // Психолінгвістическіе исследования в области лексики и фонетики. – Калинин: Калинин. гос.ун.-т., 1981. – 160 с.
8. Путилов Б.Н. Проблеми типології етнографічних зв'язків фольклору // Фольклор й етнографія: Зв'язок фольклору із древніми звичаями й обрядами. – Л.: Наука, 1997. – 345 с.
9. Ревуцький Д. Українські народні думи та історичні пісні / Д. Ревуцький. – К., 1919. – 369 с.
10. Селіванова О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія / О. Селіванова. – Полтава: Довкілля. – К., 2006. – 716 с.
11. Співанки-хроніки. Новини / Передмова О. Дея. – К.: Наукова думка, 1972. – 558 с.
12. Шаховский В. Эмотивный компонент значения и методы его описания: Учеб. пособие к спецкурсу / В. Шаховский. – Волгоград, 1983. – 326 с.
13. Шухевич В. Гуцульщина. Матеріали до українсько-руської етнології / В. Шухевич. – Львів, 1902. – Ч.3. –Т.5. – 365 с.

Summary

The article deals with the question of pragmatics of emotive expressive means in epic poetry. Analysis of the folklore text shows that the basic identifiers emotive vocabulary conveys a general idea of lexical fields – the idea of feelings and emotions as a special psychical reality. The author accented that, unlike fiction, folklore text from the perspective of pragmatics and functional characteristics differentiate by resistance relations, especially by the special method of being development. Aesthetic activities in the folklore related with the receiving law because of which not all the events are reflected, as it is caused by a factor of genre.

Expressive component of folk text is less divided, not because of reason of its ambiguity, but even after the cause of normality. Cognitive features of expression lies in the fact that it is expressed by a single entity, such as undivided sentence. Linguists claim that syntactic means serves as a reproductive model. This is primarily due to the convention convey expression in the language cultures. This syntactic model in folklore texts marked by expression faced as some kind of block to semantic semiotic structure of the text.

Emotively expressive means of epic song also support realization of cognitive folklore function. Information exists in reality. There is something that reduces uncertainty, indicating that the likely completion occurred. There are two subsystems of message: information signals can be simultaneously directed to a specifically known or to a large number of possible recipients. The means of emotiveness as the multilevel components of folklore text enabling seamless assimilation of information, support heightened attention and stimulates the human mind, causing tension feeling in the listener or reader.

Keywords: folklore text, emotiveness, epic song, aesthetic function, historical song, a ballad.

УДК 811.161.2'37'373:811.161.2'282(477.43)

І.М. Потанчук

НАРОДНІ ГІДРОГРАФІЧНІ НАЗВИ У ЗАХІДНОПОДІЛЬСЬКИХ ГОВІРКАХ

У статті проаналізовано реалізацію найменувань лексико-семантичних груп «води проточні й стоячі», «ділянка водойми» як складника народної географічної термінології західноподільських говірок, виділено типові загальноукраїнські елементи, визначено ареальну специфіку номінації. На матеріалі зафіксованих лексем підтверджено західноподільські говіркові риси.

Ключові слова: лексема, сема, гідрографічний термін, лексико-семантична група, західноподільські говірки, народна географічна термінологія, зрушення семантики.

Багатство лексики народних говорів, різноманітність мотивів номінації актуалізує дослідження її складу, закономірностей системної організації, особливостей функціонування. Зважаючи на це, важливі дані містять праці М. А. Грицака [1], Т. В. Громко [2], О. К. Данилюк [4-5], Й. О. Дзендзелівського [6-7], Л. Т. Масенко [11],

Е. М. Мурзаєва [12], Я. П. Редьки [14], Н. П. Сіденко [15], М. І. Толстого [19], Є. О. Черепанової [21–22] М. Юрковського [24]. У роботах більшості названих авторів викладені результати спостереження над народною гідрографічною термінологією різних діалектних зон, що є складовою географічної термінології.

Зважаючи на відсутність системних студій над тематичною групою лексики, зокрема, народними гідрографічними найменуваннями, що побутують у західноpodільських говірках, запропонований матеріал видається нам цінним.

Мета нашої розвідки: зафіксувати гідрографічні апелятиви у межах південних районів Хмельницької та східного району Тернопільської областей, визначити особливості функціонування найменувань, регулярність уживання загальнонародних і діалектних лексем.

У лексико-семантичній групі (далі – ЛСГ) «води проточні й стоячі» розглянемо такі ряди сем: ‘розлив річки’, ‘місце, де вода зникає під землею’, Семантика ‘розлив річки’ у західноpodільських говірках реалізується завдяки апелятивам *‘вих’ід^m з бе^{re}л’ї*, *за’тока*, *за’тон*, *за’топлеⁿ:а*, *навод’ен’їє*, *наводок*, *навод’*, *п’ід’тон*, *пов’ін’*, *по’тон*, *роз’ли*, *рос’ток*.

У багатьох н.п. ці найменування функціонують як дублетні, хоча найчастотнішими можна вважати *по’тон* та *‘вих’ід^m з бе^{re}л’ї*. Основними номінативними мотиваторами географічних термінів ряду є кореневі морфеми **-вод-** (*навод’ен’їє*, *наводок*, *навод’*, *пов’ін’*), **-ли-** (*роз’ли*), **-ток-** (*за’тока*, *рос’ток*), **-тон-** (*за’тон*, *за’топлеⁿ:а*, *п’ід’тон*, *по’тон*). Продуктивні префіксальні морфеми у наведених утвореннях – **за-**, **на-**, **під-**, **по-**, **роз-**.

Апелятив *‘пов’ін’* «розлиття річки при весняному розтаванні снігу, льоду або від тривалих дощів чи великих злив» [18, VI, с. 673] – результат спрощення давнішого **повіднь* (< **povodъnъ*) (див. ч., слц. *povodej* «повідь, розлиття, повінь», п. *powódz* «повінь» [9, IV, с. 468]) та появи *і* з *е* в новозакритому складі (*п’івін’* < **повень*) [7, с. 122]. За свідченням Й. О. Дзендзелівського, у давньоруській мові зафіксовано географічний термін *поводь* з семантикою «розлив річки» [7, с. 122–123] (пор.: зах.-под. *навод’*; рос. *наводь* «тс.» [3, III, с. 3]; блр. *наводзь* «тс.» [23, с. 123]).

Із означеною семантикою побутує й гідрографічний номен *наводок*, що також відомий слов’янським мовам: рос. «тс.» [3, III, с. 3]; блр. *навадка*, *наводка*, *навадки* «тс.» [23, с. 123].

Російськомовним впливом позначено назву *навод’ен’їє* (див. рос. *наводнёе* «тс.» [3, II, с. 109; 24, с. 78–79]).

Дієслово **розлити** – твірне для географічного терміна *роз’ли*. На досліджуваній території це одиничне утворення, що не має словотвірних або фонетичних варіантів і побутує в окремих н. пп. Волочиського, Городоцького, Дунаєвецького, Чемеровецького р-нів. Аналогічні назви зафіксовано у лексикографічних працях: укр. діал. поліс. *розлів*, *розлівина*, *розлівище* [21, с. 185]; *розлів*, *розліва* [16, IV, с. 47]; п. *rozlewec* [7, с. 126].

Народні назви з видозміненим коренем **-ток-** (від **-тік-/-тек-**) виводяться від дієслова **текти** – псл. **tekti* «текти», іє. **tek-* «бігти» [9, V, с. 537].

Мікрогрупа номенів з коренем **-тон-** (від **тонити**), на думку етимологів, сягає **topniti* «тонити» [9, V, с. 598–599; 20, IV, с. 78–79].

Для позначення поняття ‘місце, де вода зникає під землею’ діалектоносії досліджуваного ареалу використовують такі номени: *вод’а* на *йама*, *‘Хурка*, *‘д’урка*, *‘дирка*, *пла’вун*, *п’р’ірва*, *су’хе’русло*, *йа’мишце*.

Лексема *‘Хурка* одночасно найчастотніший географічний термін і репрезентує (разом із фонетичними варіантами *‘д’урка*, *‘дирка*) специфічність західноpodільських говірок, зокрема заступлення приголосних [**Х**] : [**Д**] : [**Д**].

Номен *пла’вун* «джерело у колодязі, що несе з водою пісок чи глину» виводиться з і.-є. **pleu-* «текти, литися, пливти» [9, IV, с. 444–446; 20, III, с. 271–272, с. 288–289] та закріплює ознаку «нестійкий, рухомий, пливучий», що притаманна аналізованому географічному об’єкту. Провалюваність, непевність такого місця, зникання води та ймовірні великі розміри невидимої для ока частини водної реалії послугували основою для найменувань *п’р’ірва*, *су’хе’русло*, *йа’мишце*.

Лексико-семантичну групу «ділянка водойми» формують 6 рядів сем: ‘місце, що заливається водою після розливу’, ‘наноси після весняного розливу’, ‘мілина на річці’, ‘невелика мілина на річці’, ‘ополонка, проруб на річці’, ‘місце для прання на річці’.

Основи дієслів **вимити**, **запливти**, **затонити** – твірні для кількох апелятивів, що передають сему ‘місце, що заливається водою після розливу’, а саме: *‘вими’ї*, *зап’лава*, *за’тон*, *за’топлеⁿе*.

Народні гідрографічні назви для позначення ‘наносів після весняного розливу’ можна згрупувати у 3 мікрогрупи:

- з коренем **мул-**: *за’мул*, *на’мул*, *на’мули* (у багатьох н. пп.), *на’мула*, *на’мулі^eна*, *мул*;
- з коренем **вод-**: *наводок*, *навод’*;
- з коренем **нос-**: *на’носи*.

Наведені апелятиви засвідчують часте хитання між граматичними категоріями ч. р. та ж. р.

Поняття ‘мілина на річці’ задекларовано у говірковому мовленні такими гідрографічними термінами: *бр’ід*, *й’пала во’да*, *во’б’мілі^eна*, *м’ілі^eна* (у більшості н.п.), *м’іл’ка* *п’р’ічка*, *м’ілко’вод’а*, *на’мул*, *пе^{re}л’кат*.

Бр’ід (псл. **bręsti* <псл. **bręditi* (**brediti*), **broditi*) [9, I, с. 237]) «мілке місце річки, озера або ставка, в якому можна переходити або переїжджати на інший бік» [18, I, с. 237] здавна був найпростішим видом переправи через водні рубежі.

Семантично прозорими можна вважати ядерну лексему *м’ілі^eна* та похідні утворення (див.: псл. **melъkъ* «міленький», зменш. від **melъ* «мілкий, неглибокий» [9, III, с. 475]. Протетичний [**в**], що вживається у лексемі

воб'м'іліна, загалом притаманний і західноподільським, і наддністрянським говіркам (пор.: в укр. літ. мові *міліна* «мілка частина водойми (моря, озера, річки), небезпечна для судноплавства» [18, с. 736]).

Двослівне найменування *у́пала во́да* декларує зменшення рівня води у певній ділянці гідрографічної реалії.

Особливий інтерес становить лексема *не^uре^uкат*, що у західноподільській географічній терміносистемі передає лише одне значення 'мілина на річці', зберігаючи тим самим загальнономовну семантику «мілководна ділянка річки» [18, VI, с. 190].

Ядро ряду, що передає семантику '**невелика мілина на річці**' становить лексема *бр'ід*. Меншою частотністю вживання позначені назви *бр'і́док*, *м'іліна*, *м'ілка річка*, *на́мол*. Невелика кількість репрезентантів засвідчує факультативний характер водного об'єкта.

Ділянкою водойми, пов'язаною з діями антропогенного фактора, можна вважати '**ополонку, проруб**'. Для реалізації вказаної семи в мовленні діалектоносіїв зафіксовано 2 мікрогрупи лексем:

1) *вопо́лонка*, *лунка*, *по́лонка*, що групуються навколо найуживанішої лексеми *опо́лонка*;

2) *про́рубина*, *пору́б*, що групуються навколо найчастотнішого апелятива *п'роруб*.

Народні гідрографічні назви *полонка* «отвір у кризі на водоймі», *ополонка* «тс.» належать до праслов'янського фонду: **poln-*, похідне від *polъ* «відкритий, порожній» [9, IV, с. 500]. Найменування *лунка* 'невелика заглибина', *лонка* 'невелика заглибина з водою і гряззю' – очевидне запозичення з російської мови; рос. *лунá* 'заглиблення, ямка, лунка; яма на дні річки або озера, вир; ополонка', як і блр. *лунка* 'невелика заглибина, ямка' остаточного пояснення не мають; виводяться від новонадніпрянського *Lúhne* 'ополонка' [9, III, с. 306].

Як засвідчило наше опитування, хоч у зв'язку з активним технічним прогресом поняття '**місце для прання на річці, ставку**' втратило своє значення, проте найменування таких місць відомі місцевим мешканцям й активно вживані у мовленні. Найчастотніше використання притаманне назвам *копанка*, *п'рачка* (у 20 та 17 н. пп. відповідно). Мікрогрупу, що мотивовано дієсловом *прати*, утворюють апелятиви *п'рало*, *п'рал'а*, *п'рал'н'а*, *п'ратви́с'ко*, демонструючи при цьому хитання між жіночим і середнім родом і варіанти суфіксальних морфем *-л-, -л'-, -л'н-*. Порівняймо: у середньонадніпрянських говірках лексема *п'ратва* – 'болотисте місце' [8, с. 116]. Зауважмо, що у лексемі *п'рал'а* (т.с., що прачка – робітниця, праця якої полягає в пранні білизни [18, VII, с. 515, 523] відбулося зрушення семантики за типом 'людина, що займається цією працею' → 'місце цієї праці'.

Номен *гу́кало*, *гу́пало*, очевидно, звуконаслідувального походження (жодну з лексем «Словник української мови» не фіксує). Раніше прали за допомогою праника, яким потрібно було *бити* (*гупати*) по білизні. Порівняймо: бойківське *гу́ркало* 'водопад' [13, I, с. 200].

Народний гідрографічний термін *ки́р'ниці́'а* 'місце для прання на річці, ставку' виник за аналогією, яку уявно проводять мовці між аналізованою реалією та іншими водними об'єктами, певно, конкретизуючи не первинну семантику лексеми, а вторинну – 'джерело'.

Народні гідрографічні назви *те^uп'лиц'а*, *те^uп'личина* мотивовано прикметником *теплій*, адже прати намагалися у місці, де б'ють теплі джерела (див.: *тепличина* 'горяче (тепле) джерело' [24, с. 42]). За спостереженням Я. П. Редьки, такі найменування побутують на Тернопільщині та Хмельниччині [14, с. 84]. Л. Т. Масенко зауважує, що на Вінниччині *тепличина* 'велике джерело, що заливає заглибину і заростає' [11, с. 82]. Аналогічні утворення зафіксовано в Закарпатській обл. (*теплі́ці* 'місцевість, де багато джерел з незамерзаючою водою', *теплі́цьи* 'джерело, вода якого взимку не замерзає' [1, с. 79]).

Неоднослівні найменування представлено одиничним утворенням *на́'каме^uн'і*, що побутує в одному н. пп.

Отже, народні гідрографічні назви аналізованих лексико-семантичних груп на означеному діалектному просторі виявляють загальнономовну та всеслов'янську тенденцію традиційного найменування звичних для мовців водних об'єктів лексикою, що етимологічно сягає індоєвропейського та праслов'янського мовних фондів. Діалектизми з мотивованими твірними основами вдало ілюструють західноподільські говіркові риси на різних мовних рівнях. Окремі номені представляють зрушення семантики.

Список використаних джерел

1. Грицак М. А. Назви гідрорельєфу в говірці с. Ясіня Закарпатської області / М. А. Грицак // Питання гідроніміки. – К. : Наук. думка, 1971. – С. 74–80.
2. Громко Т. В. Семантичні особливості народної географічної термінології Центральної України (на матеріалі Кіровоградщини) / Т. В. Громко [відп. ред. В. В. Лучик]. – Кіровоград : РВЦ КДПУ, 2000. – 172 с.
3. Даль В. И. Толковый словарь живого великорусского языка: [в 4 т.] / В. И. Даль. – М. : Русс. язык, 1990. – Т. 1–4.
4. Данилюк О. К. Географічна термінологія Волині : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01. «Українська мова» / О. К. Данилюк. – К., 2000. – 18 с.
5. Данилюк О. К. Словник народних географічних термінів Волині / О. К. Данилюк. – Луцьк : Надтир'я, 1997. – 108 с. – (НАН України, Інститут української мови).
6. Дзензелівський Й. О. Спостереження над українськими народними назвами гідрорельєфу / Й. О. Дзензелівський // Onomastica. – Kraków, 1972. – Т. XVII. – S. 109–150.
7. Дзензелівський Й. О. Українські назви для повені / Й. О. Дзензелівський // Jkzykovedny zbornik 4. – 1975. – S. 119–129.
8. Дорошенко С. І. Матеріали до словника діалектної лексики Сумщини / С. І. Дорошенко // Діалектологічний бюлетень. – Вип. IX – К. : Вид-во АН УРСР, 1962. – С. 101–122.
9. Етимологічний словник української мови : [в 7 т.] / за ред. О. С. Мельничука. – Т. 1–5. – К. : Наук. думка, 1982–2006.
10. Марусенко Т. А. Матеріали к словарю украинских географических аппелятивов (названия рельефов) / Т. А. Марусенко // Полесье (Лингвистика. Археология. Топонимика). – М. : Наука, 1968. – С. 206–255.
11. Масенко Л. Т. Гідронімія Східного Поділля / Л. Т. Масенко; відп. ред. І. М. Желєзняк. – К. : Наук. думка, 1979. – 104 с. – (АН УРСР, Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні).

12. Мурзаев Э. М. Словарь народных географических терминов / Э. М. Мурзаев – М. : Мысль, 1984. – 653 с.
13. Онишкевич М. Й. Словник бойківських говірок / М. Й. Онишкевич. – К. : Наук. думка, 1984. – Ч. 1–2.
14. Редька Я. П. Гідронімія Західного Поділля : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Редька Ярослав Петрович. – Чернівці, 1998. – 203 с.
15. Сіденко Н. П. Географічна апелативна лексика східностепових говірок Центральної Донеччини : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / Н. Д. Сіденко. – Донецьк, 2003. – 22 с. : табл., карти.
16. Словарь української мови : [в 4 т.] / [за ред. Б. Д. Грінченка]. – К., 1958–1959.
17. Словник українських говорів Одещини / [редкол.: О. І. Боднар (гол. ред.), Л. І. Хаценко (заст. гол. ред.), Т. Ю. Ковалевська та ін.]. – Одеса : ОНУ імені І. І. Мечникова, 2011. – 223 с.
18. Словник української мови : [в 11 т.]. – К. : Наук. думка, 1970–1980.
19. Толстой Н. И. Славянская географическая терминология. Семасиологические этюды / Н. И. Толстой. – М. : Наука, 1969. – 262 с.
20. Фасмер М. Этимологический словарь русского языка : [в 4 т.] / М. Фасмер. – М. : Изд. «Прогресс», 1964–1973.
21. Черепанова Е. А. Географическая терминология Черниговско-Сумского Полесья (опыт семантической классификации) / Е. А. Черепанова // Полесский этнолингвистический сборник : Материалы и исследования. [под ред. Н. И. Толстого]. – М. : Наука, 1983. – С. 173–189.
22. Черепанова Е. А. Народная географическая терминология Черниговско-Сумского Полесья: Словарь / Е. А. Черепанова. – Сумы, 1984. – 274 с.
23. Яшкін І.Я. Беларускія геаграфічныя назвы : Тапаграфія. Гідралогія / І.Я. Яшкін. – Мінск : Навука і тэхніка, 1971. – 256 с.
24. Jurkowski M. Ukraińska terminologia hydrograficzna / Marian Jurkowski. – Wrocław etc. : Wyd. PAN, 1971. – 230 s.

Summary

The article analyses the verbalization of general names to denote «backwater and tide», «water area» as constitutional parts of folk geographical terms in Western Podilya dialects (in northern districts of Khmelnytsky region and eastern district of Ternopil region).

The first mentioned group includes such semas as «flooding of the river», «the place of water absorbing» and the second one has 6 lines of semas: «the place being flooded», «alluvial shore», «bank for washing», «ice hole», «shallows», «small shallows».

We defined that folk geographical terms of the analyzed lexical and semantic groups in Western Podilya dialects revealed general linguistic and Slavonic tendencies. It means the speakers used traditional names common for Indo-European and Slavonic language families preserving typical Ukrainian elements. Regional peculiarities of nomination were distinguished. Western Podilya dialectal words feature main motivated root morphemes on the material of the recorded lexemes in different language spheres.

Key words: lexeme, sema, hydro-geographical term, Western Podilya dialectal speech, folk geographical terms, lexical and semantic group.

УДК 811.161.2.'373.612.2:821.161.2A1/7.08

Т.Л. Романюк

ІНДИВІДУАЛЬНО-АВТОРСЬКІ МЕТАФОРИ ЯК СВОЄРІДНІСТЬ МОВИ ПОЕТИЧНОГО ДИСКУРСУ ЮРІЯ АНДРУХОВИЧА

У статті розглянуті індивідуально-авторські метафори у мовленні поетичного дискурсу Юрія Андруховича. Проаналізовані особливості морфологічного вияву головного компонента авторської метафори та її функціональне навантаження.

Ключові слова: індивідуально-авторська метафора, метафоричний образ, поетична метафора, переносне значення.

Одним із важливих питань сучасної лінгвістики є вивчення індивідуально-авторських новотворів, які «передають існуючу взаємодію між мовою і мовленням, утворюють специфічну категорію лексичних одиниць, яким притаманне індивідуальне, усвідомлене лише одним або кількома носіями мови контекстне значення» [3, с. 4]. Поява авторських новотворів зумовлюється «прагненням митців по-новому, свіжо й оригінально позначити певний елемент об'єктивної дійсності, намаганням подолати мовний стандарт, потребою посилити загальний емоційний вплив поетичного контексту на читача, збагатити образну палітру твору» [2, с. 59]. В українському мовознавстві вивченням таких мовних одиниць займалися Г.М. Вокальчук, В.В. Герман, Б.В. Кривенко, О.О. Жигома, Ж.В. Колоїз, О.М. Рудь, С.І. Тогоєва, Р.Л. Ріжко, Д. В. Мазурик тощо.

Індивідуально-авторські новотвори посідають помітне місце в сучасному поетичному мовленні, яке характеризується семантичною ускладненістю метафоричних образів та широким використанням традиційних словосполучень, під впливом яких з'являються індивідуально-авторські метафори. Природа їх створення, незвичайна валентність уможливають новий опис явищ, понять, подій у поетичному дискурсі. Тому авторські метафори є одним з найпоширеніших і найактивніших мовних засобів у творчому арсеналі поетів, зумовлюють